

از نوشتارخانه بایسنقری تا قرآن منحصر به فرد بابری

گزارشی از سخنرانی گروه اسناد سمینار مقدماتی نسخه های خطی

کارشایان گروه «اسناد» در روز دوم برگزاری سمینار مقدماتی نسخه های خطی در دو نوبت صبح و عصر تحت عنوان «سخنرانی» به ایراد سخنرانی پرداختند. سخنرانان این گروه اسنادان «عجیب مایل هروی»، «غلامرضا پرنده»، «پروچ نعمانی عالی»، «محسن محمدی» و «مهندس فضل الله فاضل نیشابوری» بودند که در محل کتابخانه، موزه و مرکز اسناد مجلس شورای اسلامی در زمینه نسخه آرایی متون کهن و کتاب آرایی و کتابپردازی سخن گفتند.

نوشتارخانه بایسنقری مرکز نسخه آرایی در قرن نهم

سخنران **عجیب مایل هروی** نسخه های خطی را تا به امروز به صورت اجزا و تک تک توصیف کرده ایم، ولی با توجه به مشترکاتی که در این شبکه های نسخه نویسی وجود داشته است، طبیعتاً می توانیم از جمع و از گروه نسخ صحبت کنیم. چندی دربار بعضی منابع پیشین آمده است؛ از جمله مباحث محدثین عبدالخالق مینتی در دستور دیرری شمس نشنی در دستور الکاتبه ابن جماعه در تذکره الثمین یا همدانی در مینه المرید. این بحثها حاکی از آن است که در حوزه نسخه نویسی کانونهایی از نسخه نویسان وجود داشته است که براساس آداب مشترکی به کتابت و استنساخ می پرداختند از جمله نوشتارخانه های که در تاریخ ایران مطرح بوده اند. نوشتارهای ربع رشیدی، کتابخانه بایسنقری، کتابخانه شاه عباس، نوشتارهای بهرام میرزا صفوی است. قطعاً اینان براساس آداب مشترک نسخه نویسی کار می کردند باید این مشترکات را مورد تأمل قرار دهیم و آداب مشترک را بررسی کنیم تا برسیم به اینکه نسخه های خطی که در کانون نسخه نویسی دیوان سالار در ایران کتابت شده دارای چه شاخصه هایی بوده است و براساس این شاخصه ها بتوانیم نسخه ها را تفکیک کنیم. همگام

که در حوزه تمدن منطقه آدابی داشته ایم؛ مثلاً دانشیان و فضلا نسخه نویسی بوهاندو استنساخ می کردند؛ برای اینکه دانش اینها وقتی مقبول بود که کتابت هم می کردند به تعبیر دیگر، اگر دانشمند نسخه نویسی نمی کرد، دانش وی اعتبار و پختگی نداشت شاگردان و دانشجویان این دانشمندان هم به طور طبیعی باید برای کتابهای درسی خود نسخه تهیه می کردند نسخه را ابتاع نمی کردند چون گران بود. ناگزیر می نشستند از کتب درسی استنساخ می کردند به این صورت است که، یک کانون دیگر از کانونهای نسخه نویسی پیدا می شود و این را بنده کانون نسخه نویسی دانشمندان و طالبان علم نامیده ام. در گذشته اکثر فضلا از طریق نسخه نویسی امرار معاش می کردند. یعنی نسخه می نوشتند و در حین سفر و حضر نسخه ها را می فروختند و از طریق فروش نسخ مکتوب زندگی خود را تأمین می کردند. در کنار این دو کانون نسخه نویسی، یک کانون دیگر به نام «وراقان» است که تا قرن هشتم ادامه دارد لاقلاً از قرن دوم جای پای ورود وراقان به تمدن اسلامی را می بینیم. در قرن هشتم اینان از فعالان نسخه نویسی و استنساخ به حساب می آیند. وراقان مردمان بوده اند؛ قائل و کتاب شناس که به امور ورق و کاغذ، صحافی، جلد و خوش خطی اشتغال داشته اند و از جمله اموری که اینها انجام می دادند، استنساخ نسخه و آماده کردن این نسخ به صورت کتاب و فروختن آن بوده است از عصر ایلخانان به بعد (۸۰۰ هجری) عموماً وراقان، در این منطقه از چنان اسلام به کاتفروش تبدیل می شوند؛ یعنی دیگر از وراقان شناختی نداریم؛ جای آنها را کاتفروشان پر می کنند. کاتفروشان برای استنساخ کتاب یک صنف استخدام می کنند و به آنها خوشنویسان می گویند؛ آنها به کار کتابت می پرداختند. این سه کانون نسخه نویسی در تمدن ایرانی وجود داشته است و ما می توانیم مجموعه نسخ خطی این

می‌شوند به این صورت مقدار زیادی از زمینه نسخه‌آرایی و کتاب‌پردازی چیزی از سده هفتم و هشتم به این سو وارد مقوله نسخه‌آرایی و کتاب‌پردازی در تمدن اسلامی می‌شود و این مجموعه زمینه‌ای مساعد می‌کند که نسخه‌آرایی و کتاب‌آرایی در این تمدن به اوج کمال و ترقی برسد، در همین اوج، بایستقر، بسر پنجم شاهرخ (نوه تیمورلنگ) در هرات کتابخانه‌های تاسیس می‌کند و حدود ۴۰ نفر نقاش، خوشنویس و کاتب را از سرتاسر ایران دعوت به همکاری می‌کند. این عده شروع به کاتبیت استنساخ و تصویر نسخ آثار ادبیات فارسی می‌کنند که در قله این نسخ شاهنامه بایستقوی قرار دارد.

چنینا در قرن هفتم در خصوص آثار چینی و فراهم کردن نسخه معیار از اثر به نقطه اوجی رسیده بودند نسخه‌ای که تصحیح می‌شد، مورد توجه و اعتماد همه فضایی چین قرار می‌گرفت از نسخ عبدالله آن نسخه مطلوب را برمی‌گزیدند و یک نسخه از کتاب بر روی الواح موزج می‌آوردند و آن الواح را در یک مرکز نگه می‌داشتند.

هر کس که آن کتاب را می‌خواست به آن مرکز مراجعه می‌کرد و هزینه تهیه یک نسخه را می‌پرداخت و مسئولان امر از آن الواح یک نسخه کتاب تهیه می‌کردند و به این صورت پدیده نسخه معیار در قرن هفتم در چین به وجود آمد. همین پدیده نسخه معیار در قرن هشتم در ایران نیز شناخته شد. نسخه معیار جینی سبب شد در کتابخانه بایستقر از این شیوه استفاده کنند. بدین ترتیب به تهیه نسخ معیار از آثار ادب فارسی پرداختند. از این رو، چندین نسخه از شاهنامه را تصحیح کردند و در آن نسخه مقدمه‌ای فاضلانه با تکیه بر افسانه‌هایی که پیرامون فردوسی بود نوشتند. این نسخه بایستقوی شهرت عام پیدا کرد و چندین قرن این شهرت را به همراه داشت.

کتاب‌پردازی در حوزه ربع رشیدی

سخنران: غلامرضا یونده (نیاد پژوهش‌های اسلامی استان قدس رضوی)

کتاب‌پردازی، نسخه‌نویسی و ترجمه جز تمدن اسلامی یکی از مباحث سودمندی است که در شکوفایی حیات معنوی مسلمانان تاثیر بسزایی داشته است و یکی از مهمترین عوامل انتقال فرهنگ و علوم به حساب می‌آید. در قلمرو فرهنگ و تمدن اسلامی، نسخه‌نویسی در شبکه‌هایی منظم و فعال به صورت رسمی و دیوانی و برخی در حوزه مراکز آموزشی و پژوهشی صورت می‌گرفته است.

شکبه‌هایی که کتاب‌پردازی را در تمدن فرهنگی جهان اسلام گسترش داد، «داراللمها» و «دارالحکمه‌ها» بودند که به همت حاکمان وقت بنا شد تا به کتابت آثار دینی و علمی بپردازند. یکی از این شبکه‌ها شکبه کتاب‌پردازی و نسخه‌نویسی ربع رشیدی بود که در قرن هشتم هجری قمری به همت خواجه رشیدالدین فضل الله

همدانی بنا شد. در ربع رشیدی به عنوان بزرگترین بنای خیر در ایران بیشتر قرآن، کتب حدیث و مجموعه مصنفات خود رشیدالدین فضل الله استنساخ می‌شد است.

در آغاز، کتاب‌پردازی و مراحل آماده‌سازی کتاب، بدون هیچگونه تزئین و آرایشی صورت می‌گرفت تا این که بر اثر گذشت زمان متوجه شدند که نگارشهای علمی مصور در تفهیم و ارائه بهتر مطالب بسیار مؤثر است. لذا نسخه‌ها را به دقت مصور می‌کردند تا در روح و روان خواننده اثر بگذارد و با تعلق خاطر آن نوشته را بخواند. گرچه از دوره خواجه رشیدالدین فضل الله آغازی که مزین به تذهیب تصویر و دیگر آرایشهای هنری باشد، کمتر باقی مانده است. اما وجود یکی نو نسخه مصور از جامع التواریخ و برخی آثار دیگر آوا، روح هنر کتاب‌آرایی و اهتمام خواجه رشید به کتاب‌آرایی و کتاب‌پردازی را به اثبات می‌رساند. علاوه بر آن صرف هزینه‌ای بالغ بر ۶۰ هزار دینار در اجرت نسخ، تجزیر، تصویر، تجلید و صحافی بر نایب این مطلب می‌فزاید.

نسخه‌های نفیس از جامع التواریخ به خط «حسین بن شیخ میرعلیم» به تاریخ ۷۳۲ هـ. ق. در کتابخانه سلطنتی سابق موجود است که دارای ۸۸ مجلس نقاشی آب و رنگ از تصاویر پادشاه چین و روم است و در هر صفحه سه یا چهار نقش تک چهره ترسیم شده و دارای هشت سرلوح کتیبه‌ای مذهب مرصع است که در مجموع ۳۱۰ تصویر دارد. عناوین و اسامی نیز به شکراف است. این کتاب به ترتیب در سالهای ۱۱۵۱، ۱۱۶۲، ۱۲۸۲، ۱۳۳۳ هـ. ق. از عرض گذشته است.

نسخه دیگری از این کتاب در همین کتابخانه (سلطنتی) به خط نسخ و بدون تاریخ موجود است که صفحات اول آن مجذول زرین و آبی رنگ است و در بالای صفحات اول و هفتم دو کتیبه مذهب منقش بسیار خوب در زمینه طلا و لاجورد دیده می‌شود. آیات، اسامی و عناوین نیز به شکراف است بنابراین، با بررسی اجمالی این دو نسخه درمی‌یابیم که خواجه رشید به تزئین و آرایش کتاب نیز توجه ویژه‌ای داشته و آن را در ریفک کارهایی چون تصحیح مقابله و شاید بالار می‌دانسته است.

در کتاب‌پردازی با مجموعه‌ای از عوامل روبه‌رو هستیم که هر کدام به نوعی در تهیه یک اثر نقش دارند. در بین مجموعه عوامل مؤثر کاغذ مهمترین ماده نوشتاری است. به طوری که هیچ یک از آنان که در کار کتاب‌پردازی اشتغال داشته و دارند از آن بی‌نیاز نبوده است.

ربع رشیدی به حیث یک مؤسسه فرهنگی بزرگ و پیشرفته که بیشترین کاتبان را در خود جای داده بود، سخت نیازمند این ماده نوشتاری یعنی کاغذ بود، قاعدتاً برای این نوع مراکز فرهنگی تهیه کاغذ از دور راه ممکن بود. با باید از مراکز فروش و کاغذ خانه‌های بیرون تهیه می‌کردند؛ با خود کاغذ مورد نیاز خود را می‌ساختند. مورد اول یعنی

تهیه کاغذ از مراکز فروش و کاغذ خانه‌های بیرون برای مؤسسه‌ای که مصرف کاغذ آنها بالا بود، چندان مقرون به صرفه نبود. لذا شق دوم که تهیه کاغذ در خود مراکز آموزشی بود را اختیار می‌کردند. خواجه رشید با درایت و عنایتی که به امور فرهنگی داشت، تهیه و فراهم سازی کاغذ را در ربع رشیدی پیشنهاد کرد و دستور داد تا کاغذ مورد نیاز ربع رشیدی را در همانجا بسازند. متون قرن هشتم به خصوص آثار خواجه، وجود کارخانه کاغذسازی در ربع رشیدی را تأیید می‌کند و در دو جای وقف نامه (صفحات ۲۰۴ و ۲۰۷) از کاغذ خانه ربع رشیدی نام برده شده است.

از دیگر مراحل کتاب‌پردازی، استنساخ است که به حیث یک ارزش فرهنگی مطرح و همچون یک هنر و پیشه، مورد احترام اهل فضل و دانش بوده است. آنان که به نسخه‌نویسی روی می‌آوردند یا از روی اعتقاد و ایمان دست به قلم می‌بردند. اینان افرادی فاضل و دانشمند بودند و بیشتر کتابهای مقدس و مذهبی را استنساخ می‌کردند. با به اعتبار امور معیشتی و اقتصادی و به جهت کسب روزی نسخه‌نویسی می‌کردند که اینان بیشتر به دربارها روی می‌آوردند و شبکه‌های نسخه نویسی درباری را به وجود می‌آوردند.

خواجه رشیدالدین فضل الله همدانی وزیر، با استفاده از قدرت سیاسی و نفوذ علمی خود توانست دو شبکه نسخه‌نویسی فرهنگی و درباری را در هم ادغام کند و شبکه‌ای از جمع این دو به وجود آورد که به لحاظ سرعت، دقت، صحت و رعایت امانت از بهترین شبکه‌های نسخه‌نویسی محسوب می‌شد. وی که توجه و اهتمامی ویژه به امر استنساخ داشت، سکونت دانشمندان، طالبان علم و حتی فقهایان را مشروط به استنساخ و نسخه‌پردازی از کتب ربع رشیدی کرده بود. تا جایی که اگر کسی استنساخ نمی‌کرد، متولی حق داشت او را از ربع رشیدی اخراج کند. هم چنین متولی خود موظف بود تا از مجموعه کتابهای خواجه رشید که در کتب ربع رشیدی نهاده بود، یک نسخه فارسی و یک نسخه عربی استنساخ کند به علاوه، طالبان علم مدرسان و دانشمندی که به استنساخ کتب اهتمام داشتند، باید حوزه کتابهای مورد نیازشان را نسخه‌پردازی می‌کردند بنابراین، می‌توان ادعا کرد آثاری که در شبکه نسخه‌نویسی ربع رشیدی استنساخ می‌شد از بهترین و کم غلطترین نسخه‌ها بوده است، چرا که در این شبکه قهها، فضا و حتی خود متولی که از دانشمندان و فضایی زمان بود به نسخه‌نویسی اهتمام داشت.

تصحیح و مقابله از مهمترین آداب نسخه‌نویسی و کتاب‌پردازی است. به طوری که گفته‌اند اگر کتابی سه بار استنساخ شود و مقابله نشود از اصل نوشته مؤلف دور افتاده و غلبه و بی‌مفهوم می‌شود. لنت مسجح در تصحیح یک اثر از مقابله به منزله گامی در تکمیل تصحیح نگاربر است؛

زیرا تصحیح را به معنای مضبوط کردن نسخه‌های از کتاب و نزدیک کردن آن به اصل صادر شده از سوی مؤلف دانسته‌اند و مقاله سنجیدن سبیطهای نسخه‌ای از یک کتاب با نسخه اصل یا دیگر نسخ آن.

خواجه رشیدالدین هم چنان که به دیگر مراحل کتاب‌پرزاری توجه داشت به امر مقاله و تصحیح نیز توجه خاصی می‌نمود، به طوریکه همه را مؤلف کرده‌بود که هر کس به استنساخ مشغول است، باید دست‌نویس خود را نسخه اصل مقابله کند، بر وجهی که در آن غلط و تصحیف نباشد. تجلید و صحافی برای حفظ اوراق کتاب مورد توجه

خواجه رشیدالدین فضل‌الله بوده است، وی بهترین صحافان و مجلدان را استخدام کرده بود تا کتاب‌های موجود در کتابخانه ربع رشیدی را مرمت، صحافی و تجلید کنند. خواجه رشید در وقت نامه‌اش به ساخت جلد، نوع جلد و دستمزد صحافان اشاره کرده و نوشته است: «باید که آن نسخه‌ها تعامت متکلف باشد به موجهی که نسخه‌ها اصل است و جلدهای آن از نستخیان ادیم کار سازند و اجرت کتابت و وجه المصالح و مایحتاج آن از حاصل یک نیمه موقوفات باشد که به این ابواب البر تعلق دارد».

ترجمه نیز به منزله یکی از راههای انتقال علوم و دانشی اقوام مختلف مورد توجه بوده است و با ترجمه کتبه اقله‌های تازه‌ای به روی علاقه‌مندان به فرهنگ و تمدن گشوده می‌شود. خواجه رشیدالدین نیز با بهره‌گیری از مترجمان توانا و چیره دست کار ترجمه را در کنار دیگر کارهای فرهنگی دلسوزانه دنبال کرد و برای تسهیل آنها ابتدا خود، کتاب تفسیق نامه را که در علم طب بود، ترجمه کرد، سپس عده‌ای متعلم و دانشجویان جوان را همراه کلمه چی (مترجم) که زبان چینی خوب می‌دانسته، نزد دانشمندان چینی به نام «حکیم سوسه» که در ربع رشیدی مسکن داشت برد و از او خواست تا به آنان خط و زبان کارهای فرهنگی دلسوزانه دنبال کند و برای تسهیل آنها که پس از مدتی زبان چینی را یاد گرفت و به ترجمه کتب حکمت و طب چینیان پرداخت و چندین کتاب در این زمینه ترجمه کرد که متأسفانه در تخریب ربع رشیدی از بین رفت و تنها کتاب تفسیق نامه یا طب اهل ختایلقی مانده که مرحوم میبوی آن را در مجموعه خطابه‌های تحقیقی درباره خواجه رشید معرفی کرده است .

طبقه بندی آوار یاقوت مسجصمی و امضاهای وی

سختران:ایرج نیمايي عالی
جایگاه «یاقوت» و آثار وی در هنر ایران و در کشورهای اسلامی حائز اهمیت است هنوز هم حضور وی در تاریخ خوشنویسی کم نظیر است، از قرن ۷ تا ۹ هجری قمری نشر یاقوتی در خط نسخ منحصر به فرد بوده است،

اهمیت آثار یاقوت بسیار زیاد است و به آن خیلی کم پرداخته شده است. کارهای پژوهشی نیز در کشورهای مسلمان درباره وی خیلی کم صورت گرفته است. وی حدود ۶۰ سال به کار کتابت اشتغال داشت. بحث اصالت آثار وی طبقه بندی را مشکل کرده است. معمولاً برای طبقه‌بندی چند روش پیش می‌گیریم:
۱. شیوه کتابت
۲. نوع نسخه
۳. روش برحسب محتوا،
۴. برحسب تعداد و حجم اوراق
که در اختیار داریم،
۵. براساس قطعیت یا عدم قطعیت (آثار امضا دارد یا اینکه سندیت تاریخی دارد).
به تفکیک موضوع روی آثار وی کار کرده‌ام از لحاظ

تالیفات و کتب آنها را طبقه‌بندی کرده‌ام در این راه مشکلات زیادی وجود دارد. آثار استاد را بسیار جعل کرده‌اند. مرسوم بود که خود می‌نوشتند و یا این که دیگران می‌نوشتند و به اسم یاقوت بیرون می‌دادند. در باب تالیفات یاقوت به کمتر از ۱۰ اثر در فهرست‌ها اشاره شده است که متأسفانه همه آثار را در اختیار نداریم.

بهترین تحقیق را درباره وی صلاح‌الدین منجد که کارش دقیقتر از سایر اسامید است، انجام داده است. آثار خطی یاقوت تعداد زیادی است که به چندنایی از آنها اشاره می‌کنیم:
۱. رسائل الخطّ:رساله‌ای در خط و بهترین کتابی که در کشف الازنون به آن اشاره شده است
۲. اسرار الحکمّا در تصوف و اخلاقی که یک نسخه خطی آن در کتابخانه ملی موجود است
۳. اخبار اشکال و نوا
۴. کتابی درباره اقوال افلاطون درباره حکومت و سیاست که به شماره ۲۸۲ در کتابخانه ای صوفیه نگه داشته می‌شود.
۵. کتاب وصفهٔ اقبالی از بزرگان
۶. صد کلمه یا ترجمه منظوم که در کتابخانه دانشگاه تهران موجود است .

اینها تعدادی از تالیفات یاقوت محسوب می‌شود بجز تالیفات، ۱۰۰ اثر خطی دارد که تالیفات دیگران را با خط خوش نوشته است. ۶۰ اثر وی شامل قرآن می‌شود و ۲۰ اثر را آثار شاعران و… تشکیل می‌دهد که بخشی از آنها به طور قطع متعلق به وی است.

طبق تحقیقات صلاح‌الدین منجد، کتب خطی که یاقوت کتابت کرده ۲۲ اثر است از ۲۲ اثر، ۱۴ اثر تاریخ کتابت دارند و ۹ اثر تاریخ کتابت ندارند. از این ۱۴ کتاب یک اثر مربوط به یاقوت نیست.

بیشترین آثار وی مربوط به قران است. به گمان من بهترین راه شناخت آثار وی از روی تاریخ کتابت، نوع امضا و سبکی خط و توجه به نگارش و تکانی است که در خوشنویسی یاقوت مورد نظر است .

صفی‌الدین ارموی خوشنویس بزرگ قرن هفدهم
سختران: محسن محمدی
صفی‌الدین ارموی، استاد یاقوت مستعصم و شیخ شهاب‌الدین سهروردی بوده است نام اصلی وی را صفی‌الدین عبدالعالم بن یوسف بن فاخر اموی دانسته‌اند

و لقب وی را «الصدر» و کنیه او را ابوالفضل. تاریخ فوتش ۶۹۳ ه‍.ق. است و تاریخ تولدی برایش نمی‌دانند ارموی در زمان مستعصم به بغداد وارد و از آن زمان ملازم خلیفه شد.

ارموی جامع علوم اعم از خط، موسیقی فقه شافعی و… بوده. وی عرب نبود و در بغداد پرورش نیافته بود، اما اکثر عمر خود را در بغداد گذراند، و تا پایان شوکت خاندان جوینی در دستگاه‌های حکومتی بغداد نفوذ داشت و سالیانه پنج هزار دینار می‌گرفت که هلاکو آن را دو برابر کرد. این طبق نقل می‌کند تا زمانی که قدرت موسیقی خود را به خلیفه نشان ناده بود، کاتب خلیفه بود، اما بعد از آشکار شدن تبحر وی در زمینه موسیقی، ندیم خاص خلیفه شد.

ارموی در زمان حمله هلاکو به بغداد باعث شد که محله آنان از خطه در امان بماند. هلاکو از قدرت موسیقی او آشنایی داشت. صفی‌المن بعد از آن زمان یعنی در زمان خاندان جوینی مسئول کتابت و انشاء شد پس از آن که خاندان جوینی از حکومت شدند، وضع ارموی بسیار مشکل شدو به خاطر ۳۰۰ دینار به زندان افتاد و در زندان مرد.

قرآن منحصر به فرد یابری و راز خط اخراعی

سختران: مهندس فضل‌الله فاضل نیشابوری
محور صحبت خوشنویسی است. دوازده اصل در خوشنویسی وجود دارد که شامل ترکیب، سطح، دور، نسبت، ضعف،شان، صفا و… است .
قرآنی که در آستان قدس به شماره ۵۰ است، بسیار کوچک در ابعاد ۹ در ۱۵ سانتی متر، و بسیار هنرمندانه نوشته شده است .

وقتی که تیمور، ایران و هند را گرفت، آنها اقوام وحشی بودند آنها در قلمرو تمدن اسلامی نفوذ پیدا کردند و تحت تاثیر تمدن اسلامی قرار گرفتند و فرزندانش شاهرخ یا ظهیرالدین بابر مسجد «تاج محل» را ساختند. منبای خط قرآن منحصر به فرد یابری که در جهان فقط یک نسخه از آن موجود و نتیجه ذوق یک حاکم است، تلقیقی از خط کوفی و خطوط هندی آن زمان و مقتاری تصرفات است که وقتی با اصول دوازده‌گانه تطبیق شد، خط آن خط کوفی نام گرفت.

مرحوم قطبایی در زمینه قرآن باری می‌گوید: خط منسوب به خط امه منجد به طلال ابیا شاهش به خط کوفی ندارد؛ بلکه خط یکی از فروعات خط کوفی است. کاشف، آن راوقف حرم مطهر کرده است. این قرآن از حیث خط فوق‌العاده مهم است. استاد «گلچین معانی» نیز آن را قرآن باری و منسوب به ظهیرالدین بابر دانسته است .

کتاب‌های منتشر شده کلیات در شهریور ماه ۱۳۸۰
در یک نگاه

ردیف	موضوعات	عنوان کتاب	نام نویسنده	نام مترجم	نام انتشارات	تعداد صفحه	تعداد نسخه	تعداد عنوان	تعداد پیکان	تعداد بار	تعداد پیکان
۱	تعداد کتابهای منتشر شده	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---
۲	تعداد کتابهای چاپ اول	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---
۳	بیشترین تیراژ چاپ	روشهای تحقیق در علوم تناسلی	سروش باقر کورنی	---	یادواره کتاب	۱۵۸	۵۰۰۰	---	---	---	---
۴	کمترین تعداد صفحه	راهنمای عملی فراموشسازی طرح تحقیق	عزت‌الله نادری	---	پیکر	۸۰	۳۰۰۰	---	---	---	---
۵	بیشترین تعداد صفحه	اطلاعات عمومی معین	---	---	ساجل	۸۱۴	۵۰۰۰	---	---	---	---
۶	ارزان‌ترین کتاب	راهنمای عملی فراموشسازی طرح تحقیق	عزت‌الله نادری	---	پیکر	۸۰	۳۰۰۰	---	---	---	---
۷	گران‌ترین کتاب	اطلاعات عمومی معین	---	---	ساجل	۸۱۴	۵۰۰۰	---	---	---	---
۸	کم تیراژترین کتاب	فهرست آثار اول پیت (۱)	مختصین سمنانی	---	پنجاهبخت	۱۲۸	۵۰۰	---	---	---	---
۹	پر تیراژترین کتاب	ایران‌نوی هندی کا و روانه برجه ۲	علی موسوی	---	صنایع	۳۳۶	۱۱۰۰۰	---	---	---	---
۱۰	پرکارترین پیکان آورده	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---
۱۱	پرکارترین ناشر	---	---	---	پیکان تهران	---	---	---	---	---	---